

Όσα δεν μπαίνουν σε μια βαλίτσα

Συνέβησαν πριν από αρκετά χρόνια, όμως ακόμα ανάκαλώ τα γεγονότα στη μνήμη μου σαν να μην έχει περάσει μια μέρα από τότε.

Όλα ξεκίνησαν στις 30 Ιανουαρίου 1923, όταν υπογράφηκε η σύμβαση περί ανταλλαγής πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας με βάση το θρήσκευμα. Οι μουσουλμάνοι της Ελλάδας θα μεταφέρονταν στην Τουρκία και οι χριστιανοί της Τουρκίας στην Ελλάδα. Είπαν ότι οι πόλεμοι που είχαν προηγηθεί ήταν τόσο σκληροί, που οι λαοί έπρεπε να χωριστούν. Έξι μήνες αργότερα ακολούθησε η συνθήκη της Λωζάνης, την οποία υπέγραψαν ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Ισμέτ πασάς, που καθόριζε τα σύνορα της νέας Τουρκίας.

Μερικούς μήνες μετά την υπογραφή της συνθήκης, βρισκόμουν στο λιμάνι της Τραπεζούντας, κρατώντας μια βαλίτσα με τα απολύτως απαραίτητα, αφού είχα αποχαιρετήσει, ίσως οριστικά, τις αγαπημένες μου μουσουλμάνες φίλες που θα έμεναν πίσω. Όσες αναμνήσεις είχα δημιουργήσει εκεί, στο δικό μου σπίτι, στη δική μου γειτονιά, ουσιαστικά στην δική μου πατρίδα, τελείωναν εκείνη τη δυσβάσταχτη μέρα. Εγκατέλειπα τον τόπο που θεωρούσα πατρίδα μου, για να εγκατασταθώ στην Ελλάδα, την οποία άλλοι όριζαν για μένα ως πατρίδα μου (!). Συνοδοιπóρος στο μακρινό ταξίδι για την Ελλάδα υπήρξε ο άντρας μου, Θεόφιλος Ζυγός, με τον οποίο είχαμε παντρευτεί στην Αγία Σοφιά της Τραπεζούντας λίγο πριν αρχίσουν όλα αυτά. Τουλάχιστον εμείς από τον Ανατολικό Πόντο φεύγαμε ειρηνικά, καθώς ο μητροπολίτης μας Χρύσανθος είχε αποτρέψει τους Ρώσους, όταν είχαν καταλάβει την Τραπεζούντα πριν λίγα χρόνια, να πειράξουν τους ειρηνικούς μουσουλμάνους, ενώ ο Δυτικός Πόντος είχε ήδη βίαια αδειάσει μετά την ήττα του Ελληνικού Στρατού και του αντάρτικου της Δημοκρατίας του Πόντου.

Στο καράβι ήμασταν φοβισμένοι, αμήχανοι. Φωνές, κλάματα, πόνος από παντού. Όσους πέθαιναν, τους τύλιγαν σε σακιά και τους πετούσαν στη θάλασσα.

Πρώτος μας σταθμός η Κωνσταντινούπολη. Μας έκλεισαν στον παμπάλαιο τεράστιο στρατώνα του Σελιμιγιέ, στην Ασιατική πλευρά της πόλης, πάνω στους λόφους ανάμεσα στον Βόσπορο και τη θάλασσα του Μαρμαρά. Τα κτίρια ήταν σε άθλια κατάσταση, αφού ο στρατώνας είχε χτιστεί πριν από εκατό και πλέον χρόνια και δεν είχε ανακαινιστεί από την εποχή του πολέμου της Κριμαίας. Κι εκεί οι επιδημίες θέρισαν πολύ κόσμο, που πλημμύρισε το εγγλέζικο νεκροταφείο του Χαϊντάρπασα εκεί δίπλα, όχι όμως τον Θεόφιλο κι εμένα.

Δεύτερη στάση, με άλλο καράβι αλλά με τις ίδιες άθλιες συνθήκες, η Θεσσαλονίκη, δηλαδή τα απολυμαντήρια της Καλαμαριάς. Τα ελάχιστα υπάρχοντα που είχα καταφέρει να περισώσω αχρηστεύτηκαν με τον κλιβανισμό. Λόγω της υψηλής θερμοκρασίας του κλιβάνου τα ρούχα

συρρικνώθηκαν και μετατράπηκαν σε κουρέλια, όπως και η ψυχή μου. Όλοι οι πρόσφυγες έπρεπε να καθαριστούν με φαρμακευτικά απολυμαντικά μέσα και να κουρευτούν «με την ψιλή» ανεξαρτήτως φύλου. Το κούρεμα το βίωσα ως μια βίαιη και ταπεινωτική παρέμβαση στη γυναικεία μου υπόσταση.

Τρίτη και τελική στάση, μετά από ατέλειωτες εξαντλητικές πορείες, το Μοναστηράκι Αλμωπίας. Μοναστηριζίκ το έλεγαν μέχρι τότε και είχε μόνο μουσουλμάνους, που τους έστευλαν στην Τουρκία. Η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων εγκατέστησε εκεί περίπου εξήντα οικογένειες και μας έδωσε κάποια χωράφια στους πρόποδες του Καϊμακτσαλάν. Στην Τραπεζούντα η οικογένειά μου είχε δεκατέσσερα καταστήματα, δεν ήμασταν αγρότες, συνεπώς δεν ξέραμε από γεωργικές εργασίες. Όμως μάθαμε στην ανάγκη που βρεθήκαμε, ήταν και ο Θεόφιλος σκληρός δουλευτής και τα καταφέραμε. Καλλιεργήσαμε τα χωράφια και η ζωή συνεχίστηκε, με μόχθο και κακουχίες, αλλά επιτέλους ειρηνικά για λίγα έστω χρόνια, επειδή μετά ήρθε πάλι πόλεμος, Κατοχή, εμφύλιος. Με τον Θεόφιλο αποκτήσαμε εννέα παιδιά. Το ένα αγόρι έμεινε στο χωριό, τα υπόλοιπα κατηφόρισαν στις προσφυγικές συνοικίες της Αθήνας για να δουλέψουν στα εργοστάσια. Μερικά έκαναν οικογένειες με πρόσφυγες από τον Δυτικό Πόντο.

Αποφάσισα να καταγράψω αυτά τα γεγονότα σε ημερολόγιο, για να μάθουν και να μην ξεχάσουν τα παιδιά και τα εγγόνια μας από πού και πώς ήρθαμε, από πού ξεριζωθήκαμε και πώς ριζώσαμε από την αρχή εδώ. Φύγαμε από εκεί που κάποιοι μας έλεγαν « <<Γκιαούρηδες>>» και ήρθαμε εδώ που κάποιοι άλλοι μας έλεγαν «Τουρκόσπορους». Κι ας ήμασταν οι κληρονόμοι μιας λαμπρής αυτοκρατορίας και οι τελευταίοι ακρίτες της. Κι ας είναι η γλώσσα μας πιο κοντά στην αρχαία ελληνική απ' ότι η δική τους. Κι ας είχαμε κρατήσει στα ορεινά χωριά το έθιμο όταν πεθαίνει κάποιος όλοι οι άντρες του χωριού να πηγαίνουν στο δάσος, να κόβουν και να φέρνουν ξύλα. Η νεκρική πυρά του Ομήρου δεν υπήρχε πια, αλλά διατηρούνταν ζωντανή η ανάμνησή της. «Άη-Γιώργην, όσον και να ξεπέφτη, πέν' έξη άγιους ακόμα αξίζει». Για αυτό και στη βαλίτσα με τα απολύτως απαραίτητα πρώτο είχε μπει το ξύλινο εικονίσμα του Αι Γιώργη από το εικονοστάσι του πατρικού μου, που ευτυχώς το σεβάστηκε το απολυμαντήριο Καλαμαριάς.

[...]

Η προγιαγιά μου, Παρθένα Κικίδου γεννήθηκε κι έμαθε γράμματα στην Τραπεζούντα. Στο οικογενειακό αρχείο υπάρχει ένα κιτρινωμένο πιστοποιητικό οικογενειακής κατάστασης: «Τόπος γεννήσεως: Τραπεζούς, Τουρκίας. Ημερομηνία γεννήσεως: 05/06/1899 . Κτήση Ελληνικής ιθαγενείας: Συνθήκη της Λωζάννης». Με την Ανταλλαγή βρέθηκε στους πρόποδες του Καϊμακτσαλάν. Διηγούνταν στη γιαγιά μου (τη μητέρα της μητέρας μου, η οποία μητέρα

μου μιλάει με άνεση τα Ποντιακά) ιστορίες με τις αγαπημένες γειτονοπούλες που άφησε πίσω. Η γιαγιά μου τη θυμάται πολλά δειλινά να αγναντεύει ανατολικά. Όνειρο της προγιαγιάς μου ήταν να επιστρέψει στην Τραπεζούντα. Κάτι οι πόλεμοι, κάτι τα πολλά παιδιά, έφυγε από τη ζωή δίχως να το εκπληρώσει. Ωστόσο, στην πραγματικότητα από την Τραπεζούντα δεν έφυγε ποτέ, καθώς μέσα στην καρδιά της διατηρούσε ζωντανές τις αναμνήσεις της. Τις τελευταίες της στιγμές φώναζε ακατάληπτες λέξεις: «Αϊσεγκιούλ, Μπουρτζού, Μέχταπ...». «-Πάει, τα 'χασε η γιαγιά», είπαν μερικοί. Ένας γεροντότερος όμως ψιθύρισε παράμερα, κι ας μην τον άκουσαν: «Δεν τα 'χασε, τις φιλενάδες της από την Τραπεζούντα φωνάζει, να πάνε επιτέλους ν' ανταμώσουν». Παρά το γεγονός ότι είχαν περάσει δεκαετίες από την τελευταία φορά που είχε συναντήσει τις φίλες της, η φιλία τους παρέμεινε δυνατή στο πέρασμα του χρόνου. Το απολυμαντήριο Καλαμαριάς δεν είχε καταφέρει να κάψει την ανθρωπιά και την αδελφοσύνη που είχαν βαθιά ριζώσει στην ψυχή της. Τα συναισθήματα που τρέφει κάθε άνθρωπος δεν επηρεάζονται ούτε από συνθήκες ούτε από γεωγραφικά σύνορα. Γιατί όταν περνάμε τα σύνορα αλλάζουν χρώματα οι σημαίες, όμως ο ιδρώτας και τα δάκρυα έχουν το ίδιο χρώμα κι από τις δύο πλευρές των συνόρων. (Ευθυμία Μπονάτσου Α' Λυκείου)

